

# Δημόσια ή ιδιωτικά πανεπιστήμια;

Του ΓΡΗΓΟΡΗ Θ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΥ\*

Ο διάλογος που άνοιξε για την αναθεώρηση του άρθρου 16 του ελληνικού Συντάγματος, που αφορά τη δημιουργία μη δημόσιων πανεπιστημίων, είναι πολύ χρήσιμος, διότι μπορεί να αναδείξει ότι μόνο το καλό κρατικό πανεπιστήμιο μπορεί να διαδραματίσει τον διπλό κοινωνικό ρόλο ενός τέτοιου οργανισμού: α) να εκπαιδεύει τη νεολαία για την απόκτηση επαγγελματικής εξειδίκευσης και β) να δημιουργεί χρήσιμους πολίτες με ήθος να προσφέρουν στην κοινωνία και την πολιτεία.

Τα επιχειρήματα που έχουν τεθεί υπέρ της κατάργησης του άρθρου 16 από αξιόλογους μάλιστα επιστήμονες είναι σαθρά και, χωρίς οι ίδιοι να το επιθυμούν, ανοίγουν την όρεξη σε πολλούς, αγράμματους συνήθως, επενδυτές να ιδρύσουν «πανεπιστημιακές» επιχειρήσεις.

Ποια είναι, όμως, αυτά τα επιχειρήματα; Πρώτον, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια προσφέρουν καλύτερη ποιότητα εκπαίδευσης. Δεύτερον, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια είναι πιο αποτελεσματικά και πιο αποδοτικά. Τρίτον, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια μπορούν να σταματήσουν την αιμορραγία των ελληνικών νοικοκυριών και, κατ' επέκταση, της ελληνικής οικονομίας από τη μετανάστευση των αποφοίτων του λυκείου σε ξένες χώρες. Τέταρτον, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια βοηθούν και τα δημόσια να λειτουργούν καλύτερα. Πέμπτον, ιδιώτες που θα ήθελαν να προσφέρουν με δωρεές και κληροδοτήματα δημιουργώντας πανεπιστήμια αποκλείονται, αφού δεν επιτρέπεται η ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων.

Ποια, όμως, από αυτά τα επιχειρήματα αληθεύουν; Τα ιδιωτικά σχολεία δεν παράγουν πάντοτε καλύτερης ποιότητας εκπαίδευση. Όπως επισημαίνεται σε μια πρόσφατη έρευνα<sup>1</sup>, απλή παρατήρηση αλλά και σύνθετες επιστημονικές μελέτες δείχνουν ότι η ποιότητα των ιδιωτικών σχολείων δεν είναι απαραίτητα καλύτερη από αυτή των δημοσίων. Πολλοί λόγοι συμβάλλουν στη διαφοροποίηση της ποιότητας μεταξύ ιδιωτικών και δημοσίων και, συνεπώς, δεν μπορεί να στηριχτεί η ύπαρξη του ιδιωτικού σε αυτό το επιχείρημα.

Το δεύτερο επιχείρημα αφορά την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα των δημοσίων και ιδιωτικών πανεπιστημίων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, όπως κάθε ιδιωτική επιχείρηση, υπόκεινται στους αδήριτους νόμους της ελεύθερης αγοράς. Είναι λογικό σε μικρές χώρες όπως η Ελλάδα να μη λειτουργεί ο ανταγωνισμός λόγω της ολιγοπωλιακής διάρθρωσης και των εναρμονισμένων πρακτικών. Απορεί κανείς πώς αυτό μπορεί να συμβαίνει στη μητρόπολη της ελεύθερης αγοράς, τις ΗΠΑ, και μάλιστα στα πανεπιστήμιά της. Σύμφωνα με αναφορά που γίνεται στο ειδικό αφιέρωμα για την ανώτατη εκπαίδευση στο περιοδικό της Αμερικανικής Οικονομικής Ενωσης<sup>2</sup>, τα ΑΕΙ των ΗΠΑ κατηγορήθηκαν για εναρμονισμένες πρακτικές στην καθιέρωση των οικονομικών τους απέναντι στους φοιτητές.

Το πρόβλημα της αποδοτικότητας (χαμηλό κόστος ανά εκπαιδευτικό αποτέλεσμα) και της αποτελεσματικότητας (επιδίωξη συγκεκριμένων στόχων, π.χ. ερευνητικές εργασίες, αριθμός αποφοίτων, ποσοστό αποφοίτων που βρίσκουν ανάλογη εργασία κ.λπ.) είναι από ερευνητικής πλευράς ένα μεγάλο ζήτημα. Οι διαφοροποιήσεις δεν αφορούν δημόσια και ιδιωτικά μόνο. Μεταξύ των δημοσίων πανεπιστημίων υπάρχουν τεράστιες διαφορές. Και τούτο διότι ο πανεπιστημιακός κλάδος δεν παράγει ένα ομοιογενές προϊόν. Υπάρχουν ιδρύματα που εξειδικεύονται ή θα πρέπει να εξειδικεύονται σε προπτυχιακή εκπαίδευση και άλλα σε έρευνα και μεταπτυχιακή εκπαίδευση. Επίσης, η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα αφορούν και τη διοίκηση των πανεπιστημίων, που αποτελεί το 30% του συνολικού τους κόστους<sup>3</sup>. Οι πιο πολλές μελέτες που εξετάζουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των πανεπιστημίων αφορούν τις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία και πιο πρόσφατα την Αυστραλία<sup>4</sup>. Αν' ό,τι δείχνουν οι μελέτες, πολλά δημόσια πανεπιστήμια λειτουργούν αποτελεσματικά και αποδοτικά, αλλά υπάρχει χώρος βελτίωσης.

Το τρίτο επιχείρημα είναι πραγματικά σαθρό και επικίνδυνο για την ελληνική οικονομία. Η επιστημονική εμπειρική έρευνα είναι σαφής: α) χώρες με αποφοίτους από ξένα πανεπιστήμια έχουν μεγάλη ανταγωνιστικότητα και συνεπώς οικονομική μεγέθυνση<sup>5</sup> και β) οι απόφοιτοι ξένων πανεπιστημίων απολαμβάνουν μεγαλύτερης παραγωγικότητας και συνεπώς μεγαλύτερων μισθών από ό,τι οι φοιτητές των ντόπιων πανεπιστημίων. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι η πολιτεία θα πρέπει να ενισχύει τις σπουδές των φοιτητών στο εξωτερικό.

Η συνύπαρξη ιδιωτικών και δημοσίων πανεπιστημίων βοηθάει στον ανταγωνισμό και, συνεπώς, στην ποιότητα της εκπαίδευσης γενικότερα. Αν και δεν υπάρχει τεκμηρίωση για κάτι τέτοιο σε οποιοδήποτε κλάδο, παρ' όλα αυτά υπάρχει αρκετή έρευνα (βλέπε υποσημείωση 4), που δείχνει ότι τα καλά πανεπιστήμια είναι εκείνα που είναι πολύ μεγάλα (προσφέρουν όλες τις επιστήμες και όχι εκείνος που αφήνουν κέρδος), που ευνοούνται από την εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακος και φάσματος που προσφέρει το μεγάλο μέγεθος. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι χρειαζόμαστε μεγαλύτερα κρατικά πανεπιστήμια, κάτι που στην Ελλάδα γίνεται ακόμη πιο επιτακτικό λόγω και του μικρού μεγέθους της αγοράς.

Το τελευταίο επιχείρημα είναι ίσως και το πιο σοβαρό. Υπάρχουν πραγματικά πλούσιοι Έλληνες που θα ήθελαν να προσφέρουν στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση. Αν πραγματικά οι σκοποί τους είναι ανιδιοτελείς, τότε μπορούν να προσφέρουν στα κρατικά πανεπιστήμια ποικιλοτρόπως, χωρίς να θέλουν να επιβάλουν την άποψή τους και στο περιεχόμενο σπουδών. Χιλιάδες έχουν προσφέρει με αυτό τον τρόπο, όπως αποδεικνύεται από τη μεγάλη περιουσία των κληροδοτημάτων των πανεπιστημίων.

Υπάρχει και κάτι άλλο που υποβόσκει αυτή τη διαμάχη μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης, και αυτό είναι οι ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές. Όπως έδειξε πρόσφατη έρευνα που ανέλυσε δύο δημοψηφίσματα των καντονίων της Ελβετίας για την ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης, ρόλο παίζουν η ιδεολογία και οι πολιτικές πεποιθήσεις. Το πιο σημαντικό όμως που ανέδειξε η έρευνα είναι ότι όσο χειρότερη είναι η δημόσια εκπαίδευση, τόσο πιο αποδεκτή πολιτικά και ιδεολογικά γίνεται η ιδιωτική εκπαίδευση. Μήπως τελικά οι κυβερνήσεις που θέλουν να προωθήσουν την ιδιωτική εκπαίδευση θεωρούν ως πρώτο βήμα την απαξίωση της δημόσιας εκπαίδευσης; Αποτελεί η Ελλάδα μια τέτοια περίπτωση; Ο χρόνος θα δείξει.

\* Ο συγγραφέας είναι οικονομολόγος. Έχει διδάξει σε ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια. Είναι γενικός γραμματέας της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος και πρόεδρος του Αθηναϊκού Ινστιτούτου Εκπαίδευσης και Ερευνας. Το άρθρο απηχεί αυστηρώς προσωπικές απόψεις.

1. Βλέπε Francisco Martinez-Mora «The existence of non-elite private schools», Journal of Public Economics, Vol. 90, No. 8-9, September 2006, pp. 1505-1518.
2. Βλέπε Charles T. Clotfelter «The familiar but curious economics of higher education: introduction to a symposium», Journal of Economic Perspectives. Vol. 13, No. 1, Winter 1999, pp. 3-12.
3. Βλέπε B. Casu & E. Thanassoulis «Evaluating cost efficiency in central administrative services in UK universities», Omega, Vol. 34, No. 5, October 2006, pp. 417-426.
4. Πολλές είναι οι μελέτες που έχουν γίνει για τη μέτρηση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας. Για τις πιο πρόσφατες βλέπε J. Colin Glass et al. «Implications of variant efficiency measures for policy evaluations in UK higher education», Socio-Economic Planning Sciences, Vol. 40, No. 2, June 2006, pp. 119-142. M. Abbott & C. Doucouliagos «The efficiency of Australian universities: a data envelopment analysis», Economics of Education Review, Vol. 22, No. 1, February 2003, pp. 89-97.
5. Βλέπε Jungsoo Park «International student flows and R&D spillovers», Economic Letters, Vol. 82, No. 3, March 2004, pp. 315-320.